

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 252 (10237)

1976 чылдың октябрь 26, вторник

1923 чылда
үлдөөлгөстөгөс

Өрттө
2 көп.

Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының Төп Комитединиң Пленумунуң дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫННАДЫГ

1976 чылдың октябрь 25-те СЭКП Төп Комитединиң ээл-
чеглиг Пленуму ажиттыңан.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-нин улус ажил-агыйын
хөгжүдеринин Күрүне планынын дугайында болгаш 1977
чылда ССРЭ-нин улус ажил-агыйын хөгжүдеринин Күрүне
планынын дугайында ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин
Даргазынын оралакчызы, ССРЭ-нин Күрпанынын даргазы
эш Н. К. Байбаковтуң илеткелин база «1977 чылда ССРЭ-
нин Күрүне бюджетинин дугайында болгаш 1975 чылда

ССРЭ-нин Күрүне бюджетинин күүселдезинин дугайында»
ССРЭ-нин сан министри эш В. Ф. Гарбузовтуң илеткелин
Пленум дыйнаан.

СЭКП ТК-нын Чингине секретары эш Л. И. Брежнев
Пленумга делгеренгей чүве чугаалаан. Чугааны парлалгага
парлаар.

Илеткелдер талазы-биле санал берген эштер: В. В. Шер-
бицкий—Украинанын Компартиязынын ТК-зынын бирги се-
кретары, Д. А. Кунаев—Казахстаннын Компартиязынын ТК-

Россия Федерациязынын ажылчы чоннарынга

Улут күш-ажылчы тилеке-биле холбаштыр ко-
хозчуларга болгаш сохоттар ажилчыларына, меха-
низаторларга, ажил-агыйларын удурткучуларга
база специалисттеринге, кезде ажил-агый болгаш бе-
леткел органнын ажилдакчыларына, устаттар
бүдүрүгелеринин, транспорт органнын ажилдакчы-
ларынын, өөрлөк черлеринин коллективтеринин, партия, со-
вет, профсоюз болгаш комсомол ажилдакчыларына,
Россиянын тарлаачы даш туучушкунга бодунуң
эрес-шудургу күш-ажылчынын үлүш кыргын бүт-
ле кижилерге чүрөкчү ханымыдан изил байырын че-
дирип тур мен.

Күрүнең шыжамырынга урган 52 миллион 227
мун тонна тарга —чурттуң тарга курлавырында
канчаар-даа аажок улут салымшык-дыр, мичаганат
ол дыйнадыгын бүтү совет кижилер ханы таарым-
нымшык-биле уткуур дээрнине калдыг-даа чыган-
гын чок.

Россия Федерациязынын колхозтарынын болгаш
совхозтарынын чедикшинин — ол дөрге партиянын
аграр политиказын амыдыралга хажык чок боттан-
дырганын, кезде ажил-агыйнын мун-мун ажилдак-
чыларынын — дүжүт ажалдаанын баурут маадир-

ларынын, республиканын бүтү ажилчы чоннарынын
эрес-шудургу күш-ажылчынын, партия, совет, проф-
союз болгаш комсомол органнын улут органи-
зацы болгаш политиказын ажилчынын түнелдир-
Россия Федерациязынын ажилчы чоннары колхоз-
тарын болгаш совхозтарын өзүп турар материал-
техниктиң базасынга, эртенки база муракчы дур-
жуланын чедикшининин дыйнагын, таранын, чиг-
ир сыйлазын, тарымал тооруктуң, картоф-фалын,
погааларын, фруктуларын болгаш өске-даа кул-
тураарын бүдүрүгелерин улут мыйы көүдөлдө
дөш иденейлаг демиселди калбартып чорудар, мал
ажылчы дүргө хөгжүдери хандырар, келер чымы
чаагай дүжүттү алыр-биле бүт-ле чүдөлдө
лырынга, ону беш чылдык баянчыг чымын уйт-
пүргө база улус ажил-агыйнын өске-даа адырла-
рынга чедикшинин дээр дээрнине СЭКП Төп Ко-
митед бижык бүдүрелин алыргейлеп тур.

Эрчим эштер, СЭКП-ниң XXV съездинин шийт-
пирерил амыдыралга боттандыры дөш демиселе
силерге улам мыйгы улут чедикшинин түнелдир-
Л. БРЕЖНЕВ.

«Росводпрон» каттыжым-
кынын демир-бетон заводу-
нун коллективин бо хүннерде
эки шыларым хой продук-
цияны бүдүрер дөш деми-
тин ада-биле ажилдап ту-
рар. Эрткен төс айларда за-
вод продукция бүдүреринин
планын 135,8 хуу, а сайгара-
рынын планын 117,5 хуу кү-
сеткен. Чедикшинин ажил-
дап турар бо коллектив ону
беш чылдын баштайгы чы-
мын планын оонадаа-
рын бүтү көргүзүлгө таа-
зы-биле күсөдиринге чоон-
шудуан. Бо чедикшининде
Г. Терентьев, В. Ширафут-
диновка. Баландыкче удурт-
кан бетонщиктерин мурак-
чы бригадаларын кыргын
үлүг-хууу ээсип эвес.

Күш-ажылчы чедикшин-
перин заводтун коллективин
Улут Октябрьнин байыра-
лынга турсактаат.

ЧУРУКТА: (үстүндө) бри-
гадир Петр Георгиевич Те-
рентьев бригаданын кижигу-
нор-биле калды. (Алданда)
В. М. Ширафутдиновтун бри-
гаданын демир-бетон кы-
лаар белекээр чери.

А. ЗАЙЦЕВИЧ фотоу.

Октябрь Революциянын
болгаш Күш-ажылдын Кызыл
Тук орденнерин адалекчыл

Ю. ЕГОШИН.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

ОКТАБРЬГА УТКУШТУР ЧАРЫШТЫҢ МУРНУНДА— АВТОТРАНСПОРТЧУЛАР

«Тыва даг-хүт» комбинат-
тын транспортчулары соци-
алист чарышка чалгыс эвес
узда тилекчи бооп келген.
Үшкү кварталдын сөөлү айы
—сентябрь айда транспортчу-
лар онза күженишкенин
ажылдап, графикти чалгыс-даа
хун үспөз. Оон түндөш өө-
рүчүг болган: төс айларын
чүкч сөөртүгезинин кем-
чи 1001170 тонна-километр
азы план 113,3 хуу күсөт-
тинген. Нийти кылар ажил-
дап кемчелинин күсөдөз
106,7 хуу болган. Ол-ла те-
нин дүргүзүндө комбинаттын
транспортчулары 71150 тонна
чүкчү сөөрткөн, 10329 литр
бензинин, 101674 литр ди-
зель отудар чүдүп болган
53590 рубльдиң автодугула-
рын кампап алганнар.

Ону беш чылдың эгезин-
ден тура транспорт цегинин
бригадаларын, колонна-
ларынын аразынга социали-
ст чарышты калбаа-биле ор-
ганизацыны күш-ажылчы че-
дикшинерге улут идигил
бооп турар. Социалист чары-
штын түнелдерин ай са-
нында үндүрүп турар, Үшкү
кварталдын сентябрда А. И-
льяшевтин удуртканы №1 ко-
лонназы бирги черин ап, бүтү
көргүзүлгө пландан ажыр
күсөткен. Ол коллективке
шылчир Кызыл Тукту болгаш
200 рубль шаңнады тывы-
кан.

Октябрь Революциянын
болгаш Күш-ажылдын Кызыл
Тук орденнерин адалекчыл

Ю. ЕГОШИН.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

Ан-Довурин хоорай.

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ ТАРААЖЫЛАРЫНЫҢ УЛУГ ТИИЛЕГЕЗИ

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШЫЖАМЫРЫНГА
52 МИЛЛИОН 227 МУҢ ТОННА ТАРААНЫ УРГАН

Россия Федерациязынын
кезде ажил-агыйнын ажил-
чылары СЭКП-ниң XXV
съездинин шийтпирерин
амыдыралга боттандыры
дөш шудургу демиселни-
шан, тарга курлавыры-
нын чаагай дүжүдүн өстүргөн
болгаш ону беш чылдын
баштайгы чымын тарга фрон-
тузунга улут чедикшин-биле
демдегел. Төрөң чурттуң
шыжамырынга 52,227 мун
тонна азы 3 млрд. 188 млн.
пуд тараны урган, ол болза
белеткелдеринин доктааткан
кемчелинден ажыр турар.
Республикага ол хире хой та-
рааны бир-ле дугаар белек-
чын ол. Күштүг болгаш калыг
кызыл-тас белекээринин пла-
нын ажыр күсөткен. Күрү-
неге тарга садары үргүчүлөп
турар.

Республиканын колхозтары
болгаш совхозтары чазын ча-
гар культуларынын президи-
нери-биле боттарын бурун
хандырткан, а ол мыйкаш
сорттуг президиер садарын
талазы-биле оонадаа ажыр
күсөткен.

Республикага тараны бү-
дүрерин болгаш белекээрин
көүдөлдөргө улут салымшы-
кынын социалист чарыштын
элекчилери — Кубанын
чер ажилдакчылары кыргын.
Оларын элекчилер чоруту
СЭКП ТК-нын Чингине секре-
тары эш Л. И. Брежнев бе-
ли-биле үнелген. Ол кийги-
рыта харым кылдыр 45 об-
ласта, крайлар болгаш ав-
тономут республикалар күрү-
неге тарга садарын талазы-
биле доктааттырган кем-
челери дыка ажыр күсөткен.
Илангыя Оренбург областын
чер ажилдакчы чурттуң та-
раа курлавырында улут са-
лымшыкын кыргын, олар

5 млн. тонна ажыр тараны
саткан. Болгогар областын
тараажылары күрүч шыжа-
мырынга 4800 мун тонна та-
рааны, Саратов область—4253
мун тонна, Башкир АССР—
2445 мун тонна, Куйбышев
область—2030 мун тонна,
Татар АССР—1646 мун то-
нна, Пенза область—1200 мун
тонна, Ульяновск область—
1132 мун тонна, а Ново-
сибирск бүтү колхозтары болгаш
совхозтары күрүнеге миллиард
пуд ажыр тараны салып, бе-
леткен социалист хуулет-
терин чедикшинин күсөт-
кен.

Күрүнеге 4 млн. тонна та-
рааны саткан Ростов обла-
стын, 1,9 млн. тонна тараны
саткан Воронеж областын
ажылчы чоннары магалыг че-
дикшинин чедип алган, Там-
бов, Курск болгаш Белгород
областарын кайзынын-даа
колхозтары болгаш совхозтары
белеткел пункттарынга мил-
лиард ажыр тонна тараны
ажааган. Липецк, Рязань, Ту-
ла, Орёл, Амур болгаш өске-
даа областтарын кезде ажил-
чылары тарга садар тала-
зы-биле боттарын план-
нарын ажыр күсөткен.

«РСФСР-ниң Кара хөрү-
нүг эвес зоназынын кезде
ажыл-агыйнын улут мыйы
хөгжүр талазы-биле кемчелер
дугайында СЭКП ТК-нын
болгаш ССРЭ-нин Министрлер
Чөвүлелинин доктаалын күсө-
тешшан, кара хөрүнуң
эрес черлерин колхозтары
болгаш совхозтары тарга бү-
дүрерин көүдөлдө. Бо чымын
ол зонага таранын нийти
чымызы 26 млн. тонна чет-
кен болгаш эрткен беш чыл-
дын чылда ортумак денелен-
ден 6 млн. тонна ашкан. Эн-
не дүжүтүр 1973 чыл-биле

денизорго, тектардан тара-
зын ортумак дүжүдү ол зона-
га 2,6 центнер өскөн. Кара
хөрүнуң эрес черлерин хой-
хой колхозтары болгаш со-
вхозтары тектар черден 40—45
болгаш оон-даа хой тараны
ажаап алган.

Агаар-бойдустун тарымча
чок байдалын уламындан
болган бергелерин ажил эр-
тишан, колхозчулар, совхо-
тар ажилчылары, механизатор-
лар, специалистер, белек-
кел организациаларын
ажылдакчылары, көзүнүн бүгү
ажыл-ишчилери бо чымын
белек организациа чоруту,
мергежилдин, техниканы
ажылдап билирин көргүскөн
болгаш өстүргөн дүжүттү
ажаап алып, сөөртүп дамы-
лаар база калгаалаар дөш бо-
дунар бүт-ле чүдөлдөни кыл-
ган. Партия организациалары,
коммунистер болгаш комсо-
молчулар, совет база профес-
сиал органны тарга дөш
туучушкунга дайынчы орга-
низациалар болган.

Республиканын колхозтары-
нын база совхозтарынын дү-
жүттү ажаап алырынга бол-
гаш тарга белекээринге улут
уламынын хоорайларын,
үлөтүр бүдүрүгелерин
ажылчы чоннары, транспорт
организациаларын ажил-
дакчылары, студенттер, Со-
вет Армиянын автомобиль ке-
зектери көргүскөн.

Чигир секлазын, карто-
фель, погааларын, каттарын,
виноградты, тарымал тоорукту,
сонын болгаш кезде ажил-
агыйнын өске-даа культура-
ларын ажаап алырдын даа кү-
рүнеге садарын дээрарын
талазы-биле күженишкенин
ажылды күстүп нарын байла-
дында чорудуп турар.

Партияны ажилдакчы стилин болгаш арга-методун улам
сайырапайжыдыр дугайында СЭКП-ниң XXV съездинин ба-
за напак аажок улут кичээлгеин салган. Съездеге партия
Төп Комитединин Отчет илеткелде «Партияны удуртпа-
ны чедикшинин чугула негедези ажилдын деңгил
стилинде болур. А деңгил стили дөрге субъективтиң чорук-
ча удур бүт-ле нийтиле чорудулаарын эртем бауу-биле
шор, чогадыкчы стили-дыр. Ол болза бодунга болгаш өске-
лерге белек негеделиг болур, бодун чогунар, ооксугаар
чорукту бодурбас, узуурга, ажил чылдыр чоруктарын
калдыг-даа алаарышкенин эштеп чок болур дөш эл-
дур.

Партия райкомнары болгаш хоорому база эге организа-
циялар бо айтырыгже сөөлү үеде улут кичээлгеин салып
турар. Оларын хой-хой организацы болгаш кичээлдеги
ажылдын деңгил белектер, СЭКП Кызыл хоорому
болгаш Эриин, Каа-Хем райкомнары ажил-агыйнын болгаш
идеялыг кичээлдегилер айтырыларын тодаргай, ажил-
херекчи бау-биле шийтпирелер турар. Ында бюрократия
тузалажыр айтырыларын бүтү талазы, илангыт белектер,
ханы анализтиг кылдыр чугаалажыр, тодаргай шийтпире-
рин хуузон алган, оларын күсөдөз организацыларынче
кичээлгеин күштедирген.

СЭКП-ниң XXV съездинин шийтпирелерин дүштүр
партиянын Эриин райкомунун ажилын стилин болгаш арга-
методун сайырапайжыдыр турарын дугайында айты-
рыгын СЭКП Тыва обкомунун бюрозунга чугаалажыр.
Съезд сөөлүдө ажил-агый болгаш культура тургузуш-
кунун соруаларын боттандырырчыне массанын күжүн ме-
ханизатор талазы-биле ажилды районун партия органи-
зацияны экижиктегин, коммунистерин, алагарды ролу
бедөзүн апаа демдегел. Ылангыя СЭКП райкому партия
ажылдын планлаштыгычче улут кичээлгеин салып,
партия эге организациаларына удуртулганы дыка күш-
тедир.

Шийтпирелерин канчаар күсөтештин турарын хураалда-
га, пленумнарга үргүчү информация турарын чедип алган.
Кадраларын шийтпирелерин, таарымдыр тургуулар болгаш ач-
кылардан талазы-биле айтырыгын бо районун партия органи-
зацияны доктаамал кичээлгеин алган. Амы үеде партия
райкомунун бюрократизмда турар ажилдакчыларын
36,5 хуууу дөш болгаш ортумак эртем, а партия эге
организациалар секретарынын 94,7 хуууу база-ла амыг
эртем-билигилер бооп турар. Илангыя ажил-херек дөш
коммунистерин харымсалганы белектери-биле оларын
отчеттарын дыйнаарын, туз-туз-биле бесөдөз кылдыр
партия эге организациаларында-даа, СЭКП райкомунда-даа
доктаамал проектикалап турар.

Партияны—организацы ажилдын стилин сайырап-
гайжыдып, оон деңгил белектерин бо районун хурун-
да сөөлүг ажил-агый соруаларын шийтпирелерин,
ге дөштүг салдарын чедирген. Эрииндер ону беш чыл-
дын баштайгы чылда күрүнеге дүр, сүт болган тарга
садарын чыл планын, ээт садарын төс айлар планын
ажыр күсөткен.

Партияны хой-хой эге организациалары боттарын
коллективтеринин баурут дайынчы өзө болушан, ажил-
ды стилин база арга-методун сайырапайжыдыр талазы-
биле база хой чүдөлдөни кылдып турар. Чижээ, Каа-Хем хо-
мундаш разрезинде партия эге организациалар (секретары
В. Г. Тенюков) ажилчылар ортузунга организацы ажил-
ды деңгилди дыка белектер. Мында коммунистерин бол-

ЧЕДИИШКИНИҢ ЧУГУЛА НЕГЕЛДЕЗИ

гаш коллектив кижигинеринин инициативын, харымса-
галаны база чогадыкчы идеянын белектерин оона кичээл-
геин саздыган. 40 хире коммунист хой хурууун бү-
дүрүгелеринин эң шийтпирелеринин участоктарында бижылаан.
Оон эң чок чери даг цегинде 10 кижиги шийтпирелерин.

Сөөлү үеде бо коллектив социалист чарыштын кам
удуа тилекчи бооп турары тарамага эвес. Бо чылдын
төс айларын түнелдегиле коллектив республиканың үлөт-
пүр бүдүрүгелеринин аразында чарышка бирги черин,
ССРЭ-ниң хоомур-даш үлөтүрүгүн бүдүрүгелеринин ара-
зынга ийги черин, хоомур-даш бүдүрүгелеринин Красноярск
катыжымшыкынын талазы-биле чарышка үшкү черин
алган. Ону беш чылдын баштайгы ийи чымын планын
оонадааарын улут Октябрьдин 60 чылда күсөдир дөш
чарын хоомур-даш разрезинде улам кыларын турар. Бо
үлөтүлде дөш эки өске-даа хой чиктерин көргүзүп болур.

Ажилдын деңгил стилин бир эң чугула херек—ху-
дос алган шийтпирелерин боттандыра таралазы-биле органи-
зацияны ажилды доктаамал, дөштүг чорудары болур. Ма-
наа холбаштыр алыр болза, чамдык партия организациаларында
бо ажилды деңгил аждаа чотур негедезе чеп-
тес. Чижээ, СЭКП-ниң Току райкомунун бюрозунун ху-
раалдары «Тоора-Хем» совхозтун ажил-хуруулазын
дугайында бо чымын 6 хире азы-бүрү айтырыларын чу-
гаалажып, шийтпирелерин хуузон ол турган. Ылангыя
бо совхозтун бүдүрүгелеринде болгаш специалистер-биле
ажылда чептерер аждаа үргүчүлөп турар. Ылангыя
ажыл-агыйда кол специалистер чептерелерин. Илангыя

ШЫННИК ПОЧТАЗЫНДАН

«ЧЫЛГЫЧЫ» МАЛЧЫН

Борбак-Арыг суурунун чурттакчылары оң адам айып «Чылгычы» дигир. Ында база укта-ла бар.

Онаар Чыргалович 1948 чылдан эгелеп чылгыч кыдырып чорда. Ол ажалга тапты-ла 25 чыл болгон. Бо үениң кышкында ол даанган ажалыны төлөткөн болуп, чыл санына чыт башка өнөштүрү 75—80 чедир кучурун доорутуруп ап келген.

1973 чылдан эгелеп С. Онаар хой кыдыра берген.

— Төрүүр хой кыдырагаш, үш чыл балдам. Улуг бергелерге-даа таварышпай тур мен. Зоткен чыл-ла кычкыт болгон. Сиген-ширбиш чедипшес, хар база мылым чагган. Кыштаам чөгүндө олар шору болгон болгаш ажырадым—деп, чугалап өлүрүр.

Ол ам сохоттун муракчы хойжуларынын бирээси. Бо чы-дын 100 хойдан 95 хураганын камгалап ап, бир хойдан 2,5 килограмм дүнтү алган.

Бо хунерде Сондинмаа Чыргалович хон хур мыш ажы-рар дээш чык белеткенни, 20 тонна сигенни, 2 тонна ажыг будук-бүрүнү белеткен алган.

М. Кууладег уахтан уагулжар зөөнү хойнуга чаз чуртталга бажынын тууап бергенер. Намаалар септегези ба-за доозулган. Ам чүгө хойнуңуң Хараганың-Узукте кыш-таанга барып хонуп алыры артык.

Д. МОНГУШ.

Чоюн-Хемчин район. «Большевик» совхоз.

АНЫЯК ЧОЛААЧЫ

Комсомолчу Сергей Белек-оол Улуг-Хем районун «На-йрал» совхозка чоллаачы-ап ажалда-ла алаан каш айлар өрткөн.

Чаз-Хөл ортумаа школа-нын сес дугаар класын доос-кан соода, 1975 чылдын ту-зунда Шатаан-Арыг чолла-чылар курулушта кирип ап, ову чедипкиниң дооскап, совхозка доор кирип алган. Оро-ниң-даа турган үеде, сов-хозтун машина септегези-ге-даа үлөөн ажалына өрөс-жөөнү көргүзүп келген. Ажалына кызымак аныяк комсомолчуга буураш, сов-хозтун баштаар чери алаа ма-шина хулаап берген. Маши-на хулаап алган хунден өгө-лөш бо хунерге чедир маши-наын арыг-силит ажил, үрөдөг келектерин дораан кы-

лып алырынга ол ынак. Амгы үеде аныяк чоллаачы совхозтун тараалан ховура-нын бирээс Терезин брига-да-даа трактористтерге кызы-чаар чүтү сөөртүп чедирип турар. Ол чагыс-даа хун ажалы шата, хун нор-маын 110—120 хуу кылдыр ажыг куусууда турар.

Ажалына мынак, ак сетки-диг аныяк бижини тракторис-тер бо-ла мактап чугалашкан туралар. Совхозтун дирекция-зы оон кылаа ажалын үрөдөп көрүп, өрткөткөн барааннар-биле каш улаа шааннап, мактап келген.

Күш-ажылыч орууче че-дипкинер-биле кирипкен аныяк чоллаачы Сергей Белек-оолга онту беш чылдын му-ракчы чоллаачы болуп боор хараанга өтөдөг үзүт.

А. ЧИГЕН.

Н. ХИРЛИГБЕЯ, кинемеханик.

ӨӨРҮШКҮМ ИЛЕРЕТТИМ

Бо курун сентябрь 17-де Хову-Анык эмнегезинге Кык фермадан берге байзалык белдим. Республика эмнегези-нин улуг гинектогу. О. А. Махагаров, Хову-Анык эмне-гезинде гинектогу. А. А. Мо-скаленко болгаш кээр эчи О. П. Дорффеер менээ кезип-кирип кылып, амы-тынымды алган. Чабри дүт хонукта бо эмнегезе тылып, эмнекип кел-ген үеде амычкеримин, өм-нелге ажалдакчыларынын аарыг улуска бөдөк-өвиленип, дүн-хүн чок кызымак күш-ажылын көрдүм.

Мөөн эш-өөрүмүн кым-бир кижини терге бар боор-дур. Төрөдери оларга кээп, а өөрлерим даштагылазын тө-рөдериңе барып өрттөргө-м.

Н. ХОМУШУ,

Кызыл-Арыг школазын-ын 7-ги класнын өөреникчиси.

Маадырнын төрөөн черинде тураскаал

Моолдун Араттын Револю-тун ламынын Топ Комитети-дин Бирги секретары, Моол Арат Республикамын Улу-тун Улуг хуралынын Прези-дентуунун даргазы, МАР-нын Күш-ажылың Маадыры эш Ю. Цеденбалын тоокта 60 тар харааны-биле холбап-тур оон төрөөн чери Уба-Нур аймактын төвү Улангом ховурагы оон үлөөдөн кы-лаа төрөк тураскаалы ажы-кап.

Уи тураскаалды ажыды-рын буурагына МАРН Топ Комитетинин Политбюро ке-жигүчү, ламынын Топ Коми-тетинин секретары Д. Мо-ломжамп, МАРН Топ Коми-

тетинин Политбюро кежигү-чү, МАР-нын Сайыттар Чо-ву-ленин даражынын бирги орадакчы М. Майдыр, МАР-нын Улуг хуралы-нын Президиумунун секретары Ц. Готов, МАР-нын Улу-тун Улуг хуралынын Прези-дентуунун секретары Л. Ту-лаа, МАР-нын курулганын айымак чок чоруну камгалаар ламынынын сайды, армия генералы, МАР-нын Маадыры Б. Дорж болгаш Уба-Нур аймактын лам комитетинин ажалыч чоннар депутаттары-нын күжүкчеси чыгарымын кежигүчүнери кирипкен.

(Утга зохиол Урлаг со-лундан).

Акы-дунма кады ажилдажылганың үрөтүңнели

ПРАГА. Чехословакия хоорай Павашеде машина туду-нун делегейге сурагыт В. И. Ленин аттыг «Шкода» комби-нады бо чылдын содун кы-лейин демеделген турар. Чы-гыл мурунча—1876 чылда «Шкодини» заводтары чыга-рыныг даштыкыга баштайтм тодо черин Квееке ачылган. Пиво тигер болгаш чыгар кы-лар заводтарга херегээр те-хниканы, бус-биле ажалдаар машиналарын, дээрбе дерин-кинерин ол үеде «Шкода» Россияга калбаа-биле чорудуп берип турган.

Октябрь революциянын тил-лениниң соода «Шкода» аныяк совет республика-биле ияк хараанын тургускал баштайтм чехословак буду-руге болгон.

Ындыг болза-даа «Шкода-нын» машина тургузукчу-ларынын Совет Эвелези-биле баштап калбаа болгаш үрө-түң-нелиг кады ажалдажылган чүгө Чехословакияга узус өрө-чөгүмгези тиллениниң өрө-чөгүдө эгелеп. Комбинат станоктарын, прокат болгаш энергетика деринкинерин, электротехника, троллейбу-старыг СССР-ге хойу-биле чо-рудуп эгелеп. Оон-биле чегре-лешир ол комбинаттын чех-теринге совет техниканы тур-гузуп, совет машина тургуз-кучуларынын коллективтерин ажалынын муракчы дуржу-галары камгала-биле ажалган турар аларган. «Шкода» биле Свердловскиниң «Уралма-шини» арасында мык най-ралдыг хараалаалар тургу-супкан.

Социалисттик экономика ин-тердигалын Павашедеги маши-на тургузукчуларынын му-рунча чаз персентажаларын ажалган. Ам «Шкодини» коллективни акы-дунма соци-алист чурттарда туудур атом-нуг, электростанцияларга херегээр деринкинерин бүрүн үндүрерин шигээдиг ап турар.

ВАРШАВА. Социалисттик чурттарын эртемер акаде-микларын оразагы прези-денттеринин иянтте эрте-мер хөгжүдүрүшү ову кел-ген айтырларынын талазы биле чөүлөс хуралы ажа доозулган.

Иянтте эртемеринин таала-ды биле информативниг делегей системазын тургуса-нынын дугайын ол чөүлөс хуралга дыштыкан.

БУХАРЕСТ. Совет Эвелези болза бижин чурттузун ко-моменттик партияга баштап турар деп, «Сынтет» солуп чедир ажалың экономика-ныг кады ажалдажылган таала-ды биле совет-румын ком-мунист тургускалган он чыл оонга тураскалган чү-түдө бижин. Бо беш чыл дургузуда ол эртемер үеде де-портте, 70 хуу улаадыр. Эле-ки чыгууда будуруге объек-теринин туудурунун кады чорудуп турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ЧУГУЛА ҮЕ

ЛОНДОН. (СЭТА). Алаа болган байыраг хурал Со-вет Эвелези биле Англиянын арасында садыг болган эконо-мия кады ажалдажылган хөгжүдүрүш чугула үе— британ-совет садыг палата-зын тургускалган 60 чыл болган оонга тураскалган.

ССРЭ биле Англиянын арасында садыг ажалдажылган дө-көткөргөзүр сорутта-биле британ-совет садыг палатазын тургускалган. Амгы үеде 45 совет даштыкы садыг ор-ганизация болгаш 650 ан-гли фирма оон кежигүчү бо-луп турар.

Ийи чурттуг арасында са-дыг хараалааларын сөөлү чылдарда дыка улут өздөдөп чедип алган. Чыгээ, 1975 чыл-да бараан саарылазы бир миллард рубль чеген чо-рун.

ССРЭ-нин Министрлер Чу-гулазын Даргазы А. Н. Ко-зловский чурттан бижин байыраг хуралдын кыркы-чылар улут кичөөгөй-биле уткап. Бодуун туруп кел-ген бүгү үеинин дургузуда бот-бодуга ажалыг садыг хараалааларын тургуза-рыг база калбартырыг хе-рөөтө боттут салымшыны кирип келген британ-совет садыг палатазын ажал-чорудулганы Совет Эвелези-де бедия-биле үнөсөп турар деп ол бижиге демеделген турар.

1975 чылдын февралда Мо-скага дээш делегей болган совет-англи чугулажылган хараалааларын тургузуда чедип ажалган дургузунда дүштүр СССР-биле са-дыг хараалааларын улам ийи калбартырыг ажал чазал согурагыздыг болуп турар деп, Великобритания-нын премьер-министры Дж. Каллаган байыр чедирген бижиге оналан деме-делген. Чыгалангынын му-рунча Англиянын садыг ми-нистри Э. Делз, СССР-нин Ве-ликобританияда ачалы Н. М. Пунин болгаш өскөлөр-деа чыг чугалаан.

Улустарнын демиселин деткиир

НЬЮ-ИОРН. (СЭТА). Кат-тышкан Наминалар Органи-зациянын кол сорутталары-нын бирээс болза расизм, апартеид, колониализм, агрессия болгаш экономик-тик мөлчүгөдди узуткап чок кылары-биле улут кичөөгөй-чи-лерини садыры . болур деп, КНО-нун кежигүчери күрө-нелерин хон нуруузу савап ту-рар. КНО-нун Кол Ассамбле-янын үшкү комитетинде (со-циал, гуманитарлыг болгаш култура айтырларынын та-лазы-биле) үргүчүлөп турар дискуссия ол дугайын төдөй чөчөкчөп турар.

Улустарнын бот-ботунаар эргенин боттадырынын болгаш колония чурттарга база улустарга хамаарышпас чорук-ту тыпсырынын дугайында ай-тырыгы ол комитетте чуга-лажылган турар.

Социалист болгаш хөгжү-өгөдөн турар чурттарын то-дөлекчилеринин бөзалы-биле

алырга, хосталга мыкшы-дыг улустарнын кичөөгөй-чи-лерини ажалында чедип алылган, делегейниг дүш-күрлүг чорутуун чыгар-лымынчыне эргиде наци-нал-хосталгазын ыкчөөкчи-нин өздөдүшүне ийгини берип турар. Империялдан бодуну тургуштарында өмү тура-биле дүшүр берсе болгаш бот-боту-наар чүгөсүр болгаш бижыг тургуштү демиселин ажал-биле чедип ап болур дээр-ин олар оон-биле чөчөкчөп оң-чалап демеделген турар.

Африканын — Мозамбиктин, Гвинеянын, Алжиринин, Того-нун, Сьера-Леоненин болгаш өске-даа чурттарын — төдө-лекчилери Африканын мурун-чугуна расизм бот-чур-ун-нарын, а омышкан оларын-биле казы ажалдажылган кылып, Нигериянын, Зимбабве-нин болгаш Муруу Африка

Республиканын улустарнын бот-ботунаар эргенин бот-тадырынын болгаш ажалы-нын кады турар империя-лыг монополияларын база ба-рыын чүктү күрөнелерки шиктирлени-биле буруу тап-кан. Палестинанын араб улу-зуну дүрүм ботгаш нацивал эргелери Израильдин каржы-зы-биле ажалды турарын Ли-биянын, Мавританиянын, Ку-вейттин, Египеттин делегат-тары боттарынын чугала-рынга айлган.

ЕЭО-нун Кол Ассамблея-нын Ушкү комитетинде АБН-тин, ГФГ-нин болгаш барын чүктү өске-даа чурттарын төдөлекчилери сес кырыга расизмчилерин буруу биял тур-ла-даа, төрөк кырында кем-бу-руудат ол бот-чурттар-биле казы ажалдажылган кылыр-дан өткөдөр хон чөгүт өлө-гөй-биле турар.

ПОРТУГАЛ КОММУНИСТЕРНИН ЧЫЖЫНЫН МУРНУНДА

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португал комму-нисттер боттарынын элөтөгү VIII съез-диге белеткенни турар.

Коммунисттерин күжөөншиканыг ажалы болгаш эрсе-индууруг демисели 1974 чылдын апрель 25-тин тура-халымшынын мурадынга база фашизмга дүжүр октагыг баштадырын белет-кен деп, «Аванте» союунга интөрьюу-га ПКИН ТН-нын Политкомиссиянын кежигүчү Сержиу Виларегеш оналан демеделген. Ажалынын ажалын болгаш күш-ажылыг массаларын баштап алган Компартиянын доктринал чорудуп турар демисели монополияларын политиктиг база экономиктиг эрсе-тагырганын узут-карынын херөөтө сөөлүг үеде шик-тирлөп роуду өткөдөр. Португал комму-нисттер бодунун ажал-чорудулганыга ке-жөөдө-ле марксист-ленини оордотгон,

пролетарий интернационализмнн при-нцыптерин улуттуг ботдуруп келген.

ПКИН-нин VIII съездин ревюагусту ча-дан ажалыкчыларын камгалаар дөш, реакционерлеринг баш төрөдери-ниг хараакы ажал-чорудулганын сойла-ры дөш күш-ажылыг массаларын дем-иселини күштөп турарын бийла-лыгга, ажалды чонларын профсоюз-чагыс эки дөш тукуушуну бийла-лыгга болуп эрте алар деп, С. Виларегеш оналан демеделген. Съезд ажал-чыг ажалын болгаш бүгү ажалы чон-ларын эрсе-ажылыг камгалаар, ол эрсе-ажылыг ревюагусту чыгил ажалы-кчыларын— аграр реформист, ажалы-кчыларын, демократтыг ажалыг камгалаар дөш бүгү-ле дөшкөдөр ку-лерининг демиселинде ажалдыгымас.

Төрөөн чуртундан ойлаттырган

Палестинчелер — төрөп чуртундан үндүр сыгырткан чон. 1948, 1956 болгаш 1967 чылдарда Израильдин эконо-мик даштыгынын түңсөлө-гө бодун чарты камгалаар палестинчелер коомун араб чурттарына дөшкөдөр хара-галарга тарап би-ларын. Оон ажалы милдөөн ажал кичи нарын агрес-сиянын өскөдөн ажал чө-рөөгө артыкан.

ЧУРУКА: бо палестин-челер Ливанда дескенер хара-галарга тарап бийла-рын турганнар. Израильдин болгаш чамдык өске-даа тур-тарын империялисттерге деткирген Ливанын бо-рыын үздөдүг христиан куш-тер хой-хөй кыргылар бол-ган бичин уругулар турган лагерин чыга шыкан.

(СЭТА-нын фотохроникалы).

ТАЙЫЛБЫР БУЛУНУ ЕВРОПАНЫН БИЧИИ ЧУРТТАРЫ

Андорра

Андорра — Франция биле Испаниянын арасында Пире-ней дагалында чурт. Девис-кюри — 465 дөрбөлчөт кило-метр, чурттагы чону—20 муң ажыг кижиге (1974 ч.), олар-нын иштинде андорр хамма-тылар чүгөсү 7,3 муң кижиге. Наймекенде Вьеха (2,5 муң хире чурттыг чыгыш). Күрүм дым — ка-таал дым, мичалжон фран-цуз болгаш испан дыялар ба-за оң-биле дөмөй ажалган-тынын турар.

Андорра 1819 чылда үндө-лөткөдөн. Оон черин ээлеп алар дөш француз болгаш испан феодалдарын арасы-га ханыг демисел чоруп тур-ган. 1278 чылда Андоррага Франциянын болгаш Сео-де-Урхель дөш испан хоорай-ның епископуунун ийи тала-зы дөш эрсе-чаргызы тур-густунган, илччаарга Андорра иштин айтырлар талашы-биле долу энес хамаарышпас чорукту арттырып алган. 1866 чылда чурттуң консти-туцияны хулаап алган, ол а-мга келер улут өскөдөдүшкү чок артыкан.

Андорра элбиз бузу-биле княжество деп алаттарган, а херек кырында ол — респу-блика. Чазакта Франциянын президентин биле епископ Урхельский олар кады баш-тап турар.

Хоойу үлүдөр орган—24 кежигүчүдөн тургустунган Кол чөүлөд (парламент). Күсөк-тик эрсе-чаргыгын Кол чөү-лөс томулжанын боттап бөл-гөш ийги сийлестир боттап алыр турар. Сөөлүг чыл-дарда Андоррада политиктиг партиялар көстүп келген: консерваторлар азы «Кия-

Лихтенштейн княжество

Ол Азиянын дагалында Швейцария биле Австрия арасында камгалаар турар. Девис-кюри — 167 дөрбөлчөт километр, чурттагы чону—236 муң кижиге (1975 чылдын дайымы-биле), оон иштинде лихтенштейн ажалы—155 муң кижиге, артыкыны— даштыкыдан келгенер. Наймекен — Вадун (4 муң чурттыг чыгыш). Күрүм дым — немец дым.

Княжество 1719 чылда Австриянын вассалы кыдыр тургустунган. 1866 чылда ол хамаарышпас чорук чедип алган, оон ийи чыл болганда доктринал ийи-айтырлалар, по-литиканы чорудурун камгала-кан.

Лихтенштейн — конститу-циялыг монархия. Күрүм баштыкчымы — князь Хоой-лу үлүдөр эрсе-чарга кыдыг болгаш чурттуң эр-чөгүна сойгустунган 15 депу-таттан тургустунган аялдат-

тын (парламентинин) холу-да туруп турар. 1973 чылда болган референдум үеинде херөөкчө чонун сойгустуну база катан чопшөрөөзү, ыч-чанга Лихтенштейн Европа-да херөөкчө кижилери сой-гуур эртеп чок кара чыгыс чурт болур. Лихтенштейнде үш политиктиг партия бар: Ада-чурт ажалы дөш дөш-ра-буржуазиялыг. Бурунгар дөш-дөшкөдөр бөргөс дөш ба-рып буржуазиялыг болгаш парламентке төдөкчөдөр бот-Сопил христиан чон-бур-жуазиялыг партия. Ландтаг беш кичөөдөн тургустунган чаа-кы сойгуур. Амгы чааа ко-ляст болгаш ландтага тө-дөкчөдөр ийи партияныг төдөкчөдөрлөрдөн тургус-тунган.

Лихтенштейн — үлөтүр та-лазы биле хөгжөөн чурт, ол бедик шыяларга бараанын буурун турар. Көзө акыл-агы чүгөсү дуулаар роудат, амгы чурттык чонун 6 хууу хаара туттунган. Хо-рөгөдөдөр Европада ий бичи үлүдүгүг хамаарып турар чурт болгаш. Лихтен-штейнде хон кыш камгала-лар бар. Олардан хаварган үлүдүгү — бөжөк ордуга-нын чыл үндөдүш. Лихтен-штейн чыл бүрүдө 100 муң чы-гым даштыкы тургустунган ху-лаап ап турар. Оон бодунун ажал едипкаа чок, саар-ылаада швейцар франкты ажалган турар.

Монако княжество

1,5 дөрбөлчөт километр шолдот Монако княжесто-во делегейде ийи бичи күрө-ле болур (Ватиканын саваас-

ка), чурттагы чону—25 муң хире кижиге (1973 чыл). Оон иштинде монак албатылар чүгөсү 5 муң хире кижиге, ар-тыкыны французтар (15 муң ажыг), италяндар болгаш оон-даа өскөлөр. Күрүм дым — француз дым. Монако Монте-Карло, Монако база Коппидин деп үш хоорайдан тургустунган.

Монаконун амгы статусу 1815 чылда оон хамаарышпас чорун бадиткан Вена кон-грессинин шиктиргэ-биле то-дараттыган.

Монако — конституциялыг монархия, хоойу үлүдөр эрсе-чаргыг кыдыг болгаш бүгү-нүш сойгуур эрге-үлөдөдөн сойгустунган 18 кежигүчүдөн тургустунган На-ционал чөүлөдүг (парла-ментинин) холууда турар. Күсөк-тик эрсе-чаргыгын Франциянын чазакын сум-леви 3 кантонага кыды-ты томулжанын күрөмө ми-листриге хулааган чазак чо-лулса боттадырып турар. Ында кара чыгыс политиктиг партия бар — Национал де-мократтыг чөүлөд.

Бүгү делегейге бийлэтир ол куруттуң экономикамын үндөдүш — даштыкы ту-ристер хандырылган. Чуртта кыш, аш-чөм болгаш элект-рон үлөдүрлеринин будурун-гелери бар, орунаныг база бир чугула дөш — пошта маркаларын үндүргөз.

Монаконун бодунун ажал едипкаа чок, саарылаада француз франкты ажалган турар.

Сан-Марино Республика

Чырыктыг Сан-Марино Республика (ол күрөтөниң

албан ботулар ады ыдыг) Аленин дагалында чыдар. Оон девис-кюри 61 дөрбөл-чөт километр, боту талаа-зын 100 чыг кижиге (1974 чыл), 20 муң хире хамааталар даштыкыда чуртап турар. Наймекен — Сан-Марино хоорай (4,5 муң чурттык чыгыш), күрүм дым италя дым.

Хоойу үлүдөр дөш ор-ганы — бүгү-нүш бадитка-нын биле сойгустунган 60 ке-жигүчүг Улут кыдыгы чо-вулде (парламент). Күсөк-тик эрсе-чарга Улут чыгыс чо-вулде сойгустунган ийи дөш эргелг камгалаар-регентил-ринг холууда, олар хам улаа күрүмнүн-даа, чазактыг-даа баштыкчылары болуп турар. Чурту христиан демократ-тарыг болгаш социалист-теринг коалициязы башкарып турар.

Сан-Маринода алды содун үчүн турар, экин калм по-литиктиг партиялар бар, олар-нын аң улаулары — Хри-стьян-демократтыг партия, ба-рылы-реформиста Социал-демократтыг партия, Социал-демократтыг партия. 1974 чылда Республика камгалаанын пия-чөөкчиге дөш неофеодини-партия тургустунган, мичал-жанок оон салдары улут эсе-б.

Демократтыг оппозицияныг кол күрөш болза, 1921 чылда тургустунган болгаш респу-бликанын ажалыг чоннары-нын ортунада улут салдар-лыг Сан-Маринонун комму-нист партиязы болур. Ол Улут чыгыс чөүлөдө 15 төдөдүш.

Экономикамын кол алыр-га — коды ажалдагы (на-мыс-тас, алюмин алгустураа) болгаш араа будуруга, кат-чыны, мал ажалы) бо-

ган тургустер хандырылган. Тургустериниң ады чыда үш микрон чыгыс болур. Экин калм үлөтүр будурунчелери бар — туудат мураадылар, керемик, лес-талы артыма-ны, машина тууду. Сан-Ма-рино биле Италиянын арасы-да хараалаалар найралдыг болгаш дожа-хөбө чоруктуг дугурулгалыга үндөдө-лөткөн. Ол дугурулгалыг бот-гар, Сан-Марино кымытар үндүрү чыгар, боту ре-спубликаныг болгаш төдөкчө-дөр болур, таагык өстүрө, арага септи кыдыр аргасе-лдер ойталан. Ол дөш Италия Сан-Мариног чыгил та-ныгга камгалаалыга чыгил турар. Сан-Мариног бот-луң ажал едипкаа чок, саар-ылаа италя ларын ажал-лыг турар.

Сан-Марино делегейде 30 күрөкчө-биле, оон иштинде Совет Эвелези-биле дипломат-тыг хараалааларын тууду тө-рө.

Үеүдө чугалажылган дөш бичин күрөкчөдөн ажалда Европада база бир биял күрө-ле бар, ол — Ватикан хоорай. Ол Италиянын ажалы-на Рим ховурагынын барып талаадында католиктер дүрө-нү баштады — рим папа-нын резиденциянын дөшкө-дөр кезире турар. Ватикан чы-гыл кичөөдөн чурттагы чо-ну—1 муң хире кижиге, холу-дууда Ватиканын албан чөдөрлөкчө болгаш бүгү де-лөдөс суралыг мукадыл-дыг ажалдакчыларын, Албан документтерин латин дылда чорудуп турар. Ватикан-ка-мытар чок эргелг төдөкчө-дөр монархия. Ында бүгү эр-ге-чаргыг рим папаныг холу-да хаара туттунган.

Д. АНУХИН.

(Айтырар журналист).

